

Feia temps que no pujava a casa del Josep Piera, a la Drova. Així que entre, Pep encén el foc, i de seguida tot d'aromes de llenya de garrofer i taronger posen el punt de calidesa necessària perquè pugui prosperar la conversa aparaulada pocs dies abans. A fora la temperatura ronda per fi els 10 graus, després de dies nadalencs de ponents recalfats, impropis de l'hivern. «Cal que ploqui i faci fred», respon al meu comentari ineludible sobre el temps. La casa respira la serenitat de la muntanya, els silencis dels ametlers que prompte somriuran amb les primeres flors, una certa dolcesa d'aquella pau que es fa més pau i més sentida perquè sabem de l'estrèpit tumultuós del món. Llibres, quadres, postals, fotografies emmarcades, un tapís enorme, records per a fer presents els seus viatges arreu del Mediterrani, tants que no pots retenir-ne cap ni un. Per l'escala de caragol accedim a l'estudi. «És l'única gimnàstica que faig, amunt i avall, i ja em va bé» —diu, una mica faceciós. I una altra vegada la glopada d'art i arts, llibres i atifells que deixen poc espai als escassos mobles per a seure i treballar. La taula, no cal dir-ho, un caramull de llibres. Per la finestra guaita el Cingle Verd, el sentinella mut de la Drova.

Des que he arribat les polítges de la conversa funcionen la mar de bé. Pep Piera és un prestidigitador de la paraula, sense que li calguen estímuls addicionals per a la pràctica del vell art d'enraonar. Sempre he admirat la seua capacitat d'improvisar. El meu amic escriptor posseeix una oratòria tan densa com la decoració que ens envolta, amb la qual pot parlar del món i la bolla. De vegades la facúndia el traeix, sobretot en tertúlies col·lectives, just per aquest excés verbal producte d'una imaginació fecunda i d'una passió irreprimible pels enjogassaments polemistes. Però el Piera íntim és ben bé un altre, un conversador amable, molt lúcida, que sap també escoltar, menys pugnaç i més respectuós. Sé per endavant que les pàgines que contindran la nostra xarrada seran un pàl·lid reflex de la que realment durem entre mans, i realment és una llàstima. A més, enganxem temes sense solució de continuïtat, impossibles de transferir al paper. Del repàs a les convulsions de la política, tant a Catalunya com a Espanya, i, no cal dir, a un País Valencià per fi esperançat i amb ganes d'avançar i tancar una llarga etapa funesta, derivem cap a les aigües més tranquil·les de la literatura.

—Per cert —li comente—, ¿has llegit el que l'altre dia deia de tu Maria Josep Escrivà?

—A què et refereixes?

—En el seu blog reclamava el Piera poeta, en certa manera sepultat pel Piera narrador de viatges i memorialista. Què és de debò Josep Piera?

—La veritat és que em sent poeta, tant si escric en vers o en prosa, tant si parlo com si callo o si escolto el silenci. La meua mirada vital és de poeta. I crec que els llibres de viatges o de memòries reflecteixen també la visió del món de poeta. M'agrada cantar la vida, prou més que no contar-la; però no sempre tinc la lira a mà.

—Alguna vegada t'he sentit dir que escriure poesia és per a joves —el jove enamorat, el jove somiador, el jove que es vol menjar el món—, i per a vells —el vell que ha tastat les ferides de l'amor, el vell lúcid, el vell que sap que el món és massa poderós per a poder menjar-se'l.

—Sempre ho he pensat així. La sorpresa per a mi és que, ara que ja m'he fet vell, no tinc clar si sé escriure la poesia de vell, o si paga la pena d'escriure'n des de l'òptica del vell. Quina: la decrepitud, la derrota, la mort? Si és mirar cap al futur, més val no mirar, i si és el present, és una espècie de nirvana, que dius «ja visc en la poesia!». La poesia ja m'ha donat el que havia de donar-me: un aprenentatge del viure. I si m'ha ensenyat a viure, ara no em cal sinó viure-la en la mesura que puga.

De tant en tant Piera tus, i això l'obliga a tenir el mocador a la mà. Marifé —què en seria de Pep Piera, sense Marifé!— ha vingut a saludar-me i amb l'ampolla de xarop que ha prescrit el metge al seu home. «Ací tens —em diu— uns ous de les meues gallines, a canvi de les teues taronges, les llimes i naps que ens has dut.» Marifé no se'n va fins que comprova que Piera ha fet bondat amb el beuratge que li alleugerirà el mal de gola. «No t'esforces, eh, que et conec», li recomana des del llinard de la porta. No ens costa gens ni mica reprendre el fil de la conversa. Tinc curiositat de saber si com a escriptor li agrada rellegir-se, o més aviat és dels que mai no torna a obrir una pàgina seua.

—Durant el procés de creació —respon— mire de rellegir el que vaig fent per distanciar-me'n, perquè així puc treballar millor la matèria textual. La poesia només és meua mentre l'escric, després, quan es publica, és pública. Hi ha poemes que els torne a llegir quan en sent la necessitat, i si els he de dir en veu alta, per assajar-ne la interpretació, i sentir-ne la veu i la música. Rellegant-me tinc la sensació que allò escrit no ha canviat, però que jo, com a lector, sí.

—Ja que has esmentat el procés de creació, quin és l'impuls que et fa escriure?

Piera medita uns instants la resposta, a la recerca de les paraules adequades. Els bramuls de les ventades travessen les parets de l'estudi. És el vent, entre ponent i mestral, que esguella les branques velles dels garrofers i les oliveres, el que somou les arrels dels pins, el que permet vols formidables als xoriguers.

—La poesia —diu a la fi— m'és dictada per una veu interior, i només n'escric si em mou, si em commou estèticament. No la busque, la trobe. Però no tot el que em mou o commou es fa poema. Escric en vers o en prosa per acompanyar-me, per a sentir-me ser i saber-me viu, per a gaudir de l'instant i comprendre el món. Per a viure més i millor. El poema s'inscriu en mi. No sé si m'explicue...

—I tant que sí. Sé de productors de versos que busquen fabricar poemes en funció de premis i no com un exercici, en efecte, de recerca interior. Ara bé, després de l'impuls primicer, supose que vindrà el veritable treball, la cuina que no es veu. Un llarg recorregut, de dies o mesos, fins a la composició definitiva.

—Evidentment! Un poema està viu en mi mentre es fa «rellegible», mentre vaig rellegint-lo, i en dóna motius per a canvis, que uns poden ser insignificants, d'altres no. Però tinc la sensació que el «magma» —i Pep fa cercles amb les mans per a insistir en la imatge—, això que es diu la inspiració, ja la tinc. Ara el que em cal és fer perquè no se'm faça malbé: com dir millor allò que el poema ja diu.

—Llavors, quan dones un poema per acabat?

—Quan ell m'ho diu —afirma amb rotunditat.

—I de quina manera t'ho diu?

—Bé. M'ho pot dir hui i demà pensar el contrari. Me'l llig en veu alta, i ha de funcionar. I ací no és gens desdenyable la solució d'aspectes formals. Si ha de ser una «música clàssica», entre cometes, o convé trencar-la. Hi ha poemes que fins i tot he refet després de publicar. En la primera de les versions del poema de «La Drova», per exemple, hi ha un vers que deia «un paradís ple de pinades», que era una obvietat paisatgística, mentre que en un altra versió el vers ha passat a ser «un paradís ple de paraules», carregat de...

—Ressonàncies.

—Sí, sens dubte —somriu satisfet i es relaxa en la cadira de braços on seu.

Amb ell i gràcies a ell, en els poemes però sobretot en els seues llibres de viatges, hem gaudit de vistes, aquarel·les i panoràmiques fetes paraules. Crec que el paisatge ocupa un lloc important en la seua obra.

—Tot és paisatge —diu, bo i ratificant la meua observació—. La llengua és paisatge. La literatura és paisatge... amb paisanatge inclòs. El paisatge es veu i es viu, el dic i em diu. I en forme part. És el correlat objectiu del propi ser.

—Els historiadors tampoc poden obviar el paisatge, encara que ells, llevat dels que es capbussen en la història agrària, empren un terme més neutre, l'«espai», o el «territori» també, unes vegades empren el microscopi, per al espais menuts, i d'altres el telescopi, quan han de donar compte d'extensions enormes. Jo diria que et sents més a gust amb el microscopi.

—La poesia, si més no, i la fotografia també, funcionen millor amb el microscopi, perquè s'han de carregar de valors simbòlics. El microscopi és intensitat, és com un bisturí, mentre que el macro es dilueix —i les seues mans i els seus braços, ara i adés inquietos, s'estenen en una circumferència, com de director d'orquestra—. Dit això, no et càpiga cap dubte que en poesia, i en altres formes d'art, hi ha qui se sentirà més còmode amb el telescopi. De tota manera, per aquest cantó arribem al debat etern entre local i universal, que milanta voltes he discutit en aquesta vida. Com, el que t'és pròxim, pot ser d'abast general? Jo sóc universal, no sóc un localista arcaic que es mira el melic. La Drova és tan universal com... Delfos, pose per cas. Per descomptat no són la mateixa cosa, però la mà de l'artista és d'ací on poa.

—La Drova deu ser per a tu el paisatge essencial, el que resumeix el teu quefer per la vida i la literatura.

—La Drova és un paisatge de paraules, un univers de records, una geografia íntima, un lloc real i creat alhora, una invenció «mirable», una metàfora vital, un racó de la muntanya saforenca, una vall mediterrània, un mític temple de roca, una cova amable, un escenari de meravelles quotidianes, un nom que diu un món. La Drova és el microclima que fa que em senta una espècie endèmica en perill d'extinció —i per tant a protegir—, un supervivent del món antic.

—Amb la Drova, i amb qualsevol altre microcosmos literari caldrà anar amb peus de plom. Els riscos per desbarrar en l'espai local són immensos.

—Clar! El xovinisme, l'exaltació carregosa, el quadre costumista... Però, alto, en la distància pots caure en la superficialitat. És com el llenguatge. Nosaltres com a generació, crec que hem fet un esforç que ningú no ha valorat, que és sintetitzar la llengua culta amb la llengua oral d'una forma estètica, vàlida i útil per a la vida quotidiana. Això és *tremendu!*

—Tu mateix deus ser conscient de la distància que hi ha entre la llengua dels primers tempteigs i la d'ara.

—Buf! —i enlaira els braços i es contorneja al ritme de l'onomatopeia que s'allarga per uns segons—. Els meus primers articles de l'any setanta-quatre eren provatures per ensenyar-me a escriure.

—Tens raó, no hem valorat i no ens ho han valorat prou, el fet que maldàrem, amb equivocacions incloses, perquè la llengua deixara de ser un artifici, que fóra

profitosa per a tots els usos, particularment els de l'art i la ciència. Per altra part, teníem un problema suplementari. La llengua heretada, almenys la teua i la meua i de tanta gent, era un llengua dels llauradors, «pagesa», rica de sentits, però poc operativa per al registre literari en l'estat en què es trobava.

—Agònica —hi afegeix—. Per a una generació, a més, que des dels quatre anys està educada en castellà, ja sent ràdios, veu pel·lícules i aviat veurà la tele, destinada per tant, eixa llengua, a desaparèixer en un tancar i obrir d'ulls. I de les ruïnes hem fet una llengua, i, el que és més difícil, sense ajuda dels mitjans.

—Aquesta és la gran rebel·lió que van protagonitzar els joves que somiaven en la llibertat i la democràcia quan Franco s'entestava a amargar-los l'existència. Tot preparat, no cal dir-ho, pel treball immens de Fuster.

—I això no s'ha dit, o no s'ha dit prou. Ací hi ha un esforç «viscut», i convertit en obra, en gent que tenia la llengua heretada i en gent que no tenia la llengua heretada, cas de Marc Granell. És un esforç, sí, però un esforç creatiu. No de flagellar-nos. Patir? Jo no he patit mai, he disfrutat com un camell, descobrint paraules antigues. Algunes voltes he dit que quan jo arribe a la Drova, i m'assabente que aquesta muntanya d'ací enfront es diu «la Carena d'Aldaia», mare de Déu, la meua perplexitat!, perquè «carena» per a mi era una paraula d'Espriu, del món mariner; o quan sent que una tia meua diu «conhort», que creia una baula perduda dels clàssics. Totes aquestes descobertes, tota aquesta gloriosa epifania, posa la maquinària creativa en eferescència, però alhora genera una prevenció. ¿Totes aquestes paraules són belles, o em semblen belles perquè són noves, fins i tot les antigues? En qualsevol cas, aquella generació dels setanta va haver de dedicar tots els seus esforços a la creació d'un nou univers lingüístic, o «paisatge de paraules», que en dic jo. Però damunt ho has de fer —Pep té ara la mà dreta sobre el front i el dit índex de l'esquerre sobre el pols, en un clara voluntat de concentració—, tenint en compte que el que fas ha de ser teu, íntim, local, universal i ha de poder ser llegit arreu del domini lingüístic català: si en vols més para el cabàs, no hi havia precedent! —diu amb entusiasme, bo i incorporant-se de la cadira—. Des de Marc o Llorente ningú no ho havia fet. Fuster, quan deixa la poesia, optarà per l'oriental ortodox, perquè escrivia per als d'allà dalt i punt: ací baix no hi havia lectors. Però al marge del registre que tu utilitzes, l'important és que sone, que diga coses. Si no és així, la llengua s'abandona. I fixa't, nosaltres, malgrat derrotes i desercions, no l'hem abandonada.

—Però no podem abaixar la guàrdia. La gramàtica, la complicadíssima gramàtica catalana, tampoc hi ajuda massa.

—Mira, jo no n'he estudiada mai. No puc amb ella. Jo he après la llengua llegint, i parlant-la.

—Ja em diràs qui té clar la diferència entre el «per» i el «per a» davant d'infinitiu.

—Aquests entreteniments per als especialistes, que es trenquen les banyes, ja que és el seu ofici. I si el dia demà arriben a un acord, doncs que em canvien el que s'haja de canviar i en pau. No cal donar-li més importància. Si volen, i si no, què hi farem, una «anomalia» més d'una època.

—Fuster deia que a cada rectificació de la norma el convertien en fòssil.

—Les ortografies i aspectes de la gramàtica canvien, necessàriament, perquè la llengua ha d'anar al ritme del món. Ara, sempre que obeïsquen a una naturalitat. Si són un artifici tan rebèstia o un vulgarisme «tan vulgar», no seran eficaços, gri-nyolaran.

—L'equilibri entre novetat i tradició sempre serà inestable. Potser mirem massa els gramàtics i poc els escriptors.

—Ja t'ho he dit, jo he après en ells, en les veus que m'han precedit.

—Quins poetes han sigut, doncs, decisius per a tu?

—En cada etapa de la vida n'he tingut uns. Uns m'han fet de savis mestres, i uns altres d'amics amats. Alguns m'han acompanyat intensament en una època concreta, uns altres me'ls he fet meus per sempre, i torne a ells de tant en tant. Com a mestres amics tinc Marc, Baudelaire, Valéry, Eluard, Aleixandre, Riba, Vinyoli, Ungaretti, Penna, Brines... I Kavafis, i Elitis, que he llegit en distintes traduccions però no en el grec original, i Ibn Khafaja, a qui he convertit en un antic heterònim meu... Alguns d'aquests ja els citava a la poètica de *Carn fresca*; en sóc, per tant, un seguidor fidel, per bé que ara no interprete igualment els seus versos.

El sol de la vesprada acaba de pondre's darrere les muntanyes. Per la banda de ponent, la que mira cap a Barx i el Pla de Corral, el cel ha iniciat aquella combustió elemental amb què esdevindrà una catifa roja rugosa, prelude d'una nit freda i neta en què les estrelles brillaran ací dalt, a la Drova, com gemmes inigualables. Amb un altre interlocutor, començaria a patir per por de no fer-me pesat, però amb Piera aquest temor és inexistent. Està en forma, té xarrera, com diuen a Mallorca, i m'agraeix la companyia. M'alce a prendre un got d'aigua i comprove pels llibres que sobreïxen en la prestatgeria que Pep Piera és un bon cinèfil. I és per això que se m'ocorre demanar-li quin pes ha tingut el cinema en la seua obra.

—El cinema m'ha omplit moltíssimes hores de la vida i moltes soledats, per tant, ha conformat somnis, realitats, idees i fantasies. I m'ha permés veure i viure moltes històries. El cine va ser pura meravella durant la infantesa i la joventut, dues etapes fonamentals. Més que un pes feixuc, hi té una volguda presència visible: hi ha pel·lícules que conformen la meua memòria i alhora són referents generacionals,

patrimoni i imaginari d'una època. Però també té importància en la meua obra la fotografia, bé que més subtil. Les pel·lícules són relats, les fotografies són poemes. Hi ha poemes que fotografien un instant íntim, un paisatge real, un estat anímic... Diuen el que veig i el que sent i es transformen en símbols, guanyen significats nous amb el pas del temps. Hi ha poemes que són fotografies de paraules.

—I la música?

—La música ho és tot. Perquè el llenguatge té música. En mi, música és la que s'escolta de fora i la que se sent de dins. La poesia és música, els mots fan música, el silenci té música. La música ho amara tot. La música és la màxima expressió artística: molts dels meus llibres tenen una banda sonora pròpia; molts estan escrits en un ambient sonor particular, i tenen el seu paisatge musical. Música escoltada i sentida, vull dir. M'agrada dir que un poema és una partitura de paraules que el lector interpreta.

—Serà per això, doncs, que ara introdueixes fragments de cançons i les cantes en lectures públiques.

—Anem a vore —i s'ajusta les ulleres abans de continuar—. Eixes cançons tenen uns avantatges: són molt suggeridores, marquen una època, tenen un punt de teatralització, em fan ser un altre quan les cante. La polisèmia creix amb aquests poemes i per això en dic «videoclips». Tot plegat crec que en el fons té lligams amb els clàssics...

—Els trobadors.

—Trobatadors i d'abans. La poesia es canta, és música. Fins i tot ben parlar és cantar, i ben recitar és ja cantar.

—A hores d'ara passa un fenomen contradictori. Mentre els recitals de poesia proliferen amb un gran èxit de públic, les grans editorials desconfien cada vegada més de la publicació de poemaris, a càrrec ara sobretot de petites empreses i editors valents. Què en penses, de les editorials?

—Una editorial ara és una empresa que fa llibres per a vendre'ls i que vol guanyar diners. Les grans editorials —en català i en castellà— que vaig conèixer de jove a Barcelona, fa temps que no existeixen. El món editorial ha sofert una transformació radical que ha capgirat el panorama literari. Actualment, la major part del patrimoni llibresc català està en poder d'un únic grup editorial. Dit això, es pot afirmar, com bé dius, que darrerament ha sorgit un esclat d'iniciatives editorials diverses, diguem-ne microempreses artesanes, que són les que aporten vitalitat i varietat al món literari d'ara. Són l'esperança de supervivència de la literatura com una de les belles arts. Res no és el que era fa unes dècades, ni tampoc el que es podia esperar. Però això no passa només en el panorama editorial, passa en tot. Ara tot és efímer. Potser per això l'art més apreciada siga la cuina.

—Em fa la impressió que en aquesta reflexió t'inclous. Has deixat de publicar en l'editorial de sempre, i t'has vist obligat a presentar-te a premis just per poder traure a la llum els teus treballs. Deus sentir-te maltractat, no?

Pep Piera es queda cavil·lós. És una qüestió abrupta i una mica perillosa, perquè afecta, vulgues no vulgues, la pròpia persona, l'autoestima, fins i tot el balanç que un pot fer d'una llarga i fecunda trajectòria. Però el Pep és coratjós i no tem agafar el bou per les banyes.

—Ja no tinc les claus que abans m'obrien les portes. Tot ha canviat, començant per les relacions entre l'escriptor i l'editorial. Estic convençut que la desaparició de Josep Maria Castellet és determinant en el canvi de comportament d'Edicions, 62, diguem-ho pel seu nom, amb mi. Tot i que tinc tota l'obra allí i, per tant, em considere un escriptor de la casa. Hi ha una altra direcció i és lògic que hi haja unes altres pautes, unes altres preferències. Però no hi he estat maltractat. Per què no em publiquen la biografia de Teodor Llorente? Perquè ells creuen que no en vendré ni un i tenen el convenciment que aquest senyor no el coneix ningú. El distanciament entre els Països Catalans té aquestes coses. Per què ningú em vol publicar el llibre que he fet sobre la paella? Perquè els sembla una folklorada, i no ho és de cap de les maneres, i perquè també estan persuadits que no és un producte vendible, cosa en la qual estimo que estan absolutament equivocats, i que un llibre com aquest es vendria com a rosquilles per tot arreu. També potser perquè ja no sóc ningú en el context literari actual. Tot és possible.

—Això que dius és amarg.

—Hi ha dies, hi ha moments, que no puc evitar-ho. Estic sol. Però si ho analitze fredament, és normal. El desinterès mutu, a una i altra banda de l'Ebre, és cada volta més gran, d'allà cap ací i d'ací cap allà. Ara, jo he fet el que he volgut. He sigut un privilegiat, gràcies a les editorials i a les institucions. M'he fet vell, visc en la serra, apartat del soroll del món, tal vegada ja no és el meu moment. Tampoc no puc fer segons quines coses: sobretot no puc pidolar. Mentrestant, què hem de fer?, provar la sort dels premis.

—Subscrius, per tant, la bondat dels premis literaris.

—N'hi ha de molts tipus. Abans els veia com un valor de prestigi per als escriptors, després com una promoció i alhora una manera de fer visibles els llibres als aparadors de les llibreries; ara em semblen un reconeixement, si són premis institucionals, quan no una bestreta econòmica que ajuda a malviure o benviure; per a alguns afortunats són una mena de paga extra. Dit això, en la literatura catalana són vitals, són l'únic mecenatge que queda de la tradició romàntica i jocfloralasca. Actualment són una garantia de publicació.

Gairebé sense voler, ens hem situat en una perspectiva de balanç, d'una trajectòria que, ni que siga per pura biologia, crema les seues últimes etapes. Pep em reconeix que ja no té l'energia d'abans. La salut no és precisament la seua millor aliada, però mentre va el carro, fa soroll, i encara fa un article setmanal per al *Levante*, acudeix allà on li ho demanen i projectes no li'n falten. Aviat podrem llegir un treball seu sobre Vinyoli, publicat per la Universitat de València. Amb tot, per pura curiositat meua i que probablement comparteix més gent, li reclame que esculla de tots els seus llibres un. No el que ha posat millor la crítica o el que ha rebut més elogis, sinó simplement el que més s'estima. Però es mostra reticent.

—Un només? —contesta arrufant les celles i prement els llavis, un pèl incòmode—. No m'és possible. No em sent autor d'un únic llibre. Si em digueres un llibre de poemes encara et respondria que *El somriure de l'herba*. Dels llibres de viatges, dubtaria entre *Un bellíssim cadàver barroc* i *Seducions de Marràqueix*, en prosa em quedaria amb *Putà postguerra*. I encara afegiria *El paradís de les paraules*, com a assaig històric i literari, i *Mai no és tard*, que és un assaig de memòria i poesia, i és el darrer que he escrit i que apareixerà aquest 2016.

—Supose que hi ha raons poderoses per a aquesta tria.

—Trobe que són els més representatius de la meua trajectòria vital, els que més he gaudit escrivint-los i també, crec, els més apreciats per la crítica i pels lectors. De tota manera, la tria definitiva l'ha de fer el lector. En present i en futur és prou més rellevant l'opinió del lector que no la de l'autor. M'adone que no he esmentat abans cap de les biografies novel·lades que he escrit, i conste que les tinc en alta consideració. Per què les aprecie? Perquè obrin finestres per revifar i dignificar la nostra memòria històrica. Les biografies formen part del meu combat literari contra «la tradició d'oblits» que ens aboca, com a valencians, a l'Alzheimer col·lectiu.

En l'obra de Josep Piera el pes de l'Orient ha sigut enorme. Una de les seues contribucions més decisives ha sigut, no ho oblidem, fer que els poetes andalusins que van escriure en terres que els arrabassarien els «bàrbars» del nord, sonaren en català, i que sonaren no com alguna cosa estranya sinó profundament íntima, com una altra veu que ens pertany. Si mire arreu de la cambra que ens acull l'empremta oriental, la musulmana però també la jueva i en certa manera també la grega, és contundent. Aquest quadre que li pintà un amic de Marràqueix, aquest tagín de fang de l'Atlas, pilots de llibres, ceràmica bellíssima...

—Què et fascina d'Orient, Pep? —li pregunte.

—Més que fascinació, en sent atracció. D'Orient m'agrada la seua poesia clàssica: la xinesa, la japonesa, la persa, l'àrab... I el que d'ella arriba a Occident, gràcies a Grècia i l'al-Àndalus, a la tradició anglosaxona i a la francofonia. D'Orient m'agra-

da la permanència vital d'allò antic. La sàvia manera que tenen de viure el temps: de sentir el passat com a tradició viva, com a memòria present. De saber viure tots els temps del temps. M'atrau especialment l'Orient pròxim, l'Orient amb turbant, l'Orient mediterrani. Bona part del que ens fa europeus ve d'Orient: el judeo-cristianisme, per exemple.

—I què et repugna d'Orient, si és que hi ha res que et repugne enmig d'aquesta tirallonga d'elogis?

—Doncs el mateix que em repugna d'Occident: els fanatismes. La diferència és que a l'Orient musulmà els fanatismes tenen un fonament religiós, com ara l'islamisme gihadista, i a Occident la base prové dels materialismes laics, o racionalistes, altrament dits feixisme o sovietisme.

—Deu haver-hi alguna manera de restablir els ponts de diàleg entre Orient i Occident, després de la irrupció de l'Estat Islàmic, que ha provocat aquesta islamofòbia galopant i perillosa.

—De vegades em pregunte si certes formes de la vida real dels musulmans mediterranis, de l'islam moderat, vull dir, no ens poden ser beneficioses. De fet, Europa ja n'està impregnada, i ho estarà encara més. A perill de no ser entès, et faig aquesta pregunta: ¿Poden els refugiats que arriben a Europa volent establir-se a Alemanya, acabar essent els «bàrbars» que esperava Kavafis? És tràgic que ara s'esmente Lesbos com una mena de camp de refugiats. Qui se'n recorda, de la lesbica poeta Safo? Qui, de la Grècia clàssica? Per cert, unes altres amenaces que ens arriben d'Orient són l'industrialisme esclavista (l'Índia i la Xina) i la robòtica domèstica (el Japó). Les bombes destrueixen la ciutat d'Alep i les ruïnes de Palmira, destrueixen el passat i el present, la memòria i la història. Cap a on anem? Crec que naveguem per una mar fosca i tempestuosa sense cap far que oriente la nau per a poder emprendre el rumb que ens salve del naufragi.

—Aquest pessimisme no acabe de lligar-lo amb el teu optimisme vital. No deu ser que l'edat et traeix?

—L'edat i el trellat —diu sorneguer.

—«La velledat mal prova en valencians».

—Quanta raó tenia el senyor cavaller de Beniarjó!

—A propòsit de l'edat. Enguany, 2016, el 30 de maig per ser exactes, i me'n recorde perquè és el dia del meu sant i, a més, hem celebrat ací, a casa teua, algunes festes inoblidables, compliràs, si no vaig errat, 69 anys. Philip Roth, amb uns quants més, anuncià la seua «jubilació voluntària». ¿Tens la temptació de retirar-te d'aquest ofici ingrat, ingrat en aquest ecosistema social que penem els valencians, de l'escriptura?

—Bona memòria, la teua. Anem per parts. Que m'estic fent vell, és una evidència. No em pensava mai arribar a l'edat que tinc. Pensa que als 40 anys vaig tindre a tocar la *madama* mort, segons els metges. Vull dir que tot el que he viscut i he escrit de 1987 ençà ho tinc per un regal dels déus. Una «jubilació voluntària»? Philip Roth ha escrit una obra monumental, i potser creu que ja ho té bé així; potser siga una coqueteria, o una forma d'alliberament, o una ironia, ell sabrà. Jo pense que l'escriptura és una manera o «ofici» de viure, que en diria Pavese, més en un sentit existencial que no econòmic. Pensant així, una jubilació voluntària equivaldria al suïcidi. I no.

—Per descomptat, ja sabia la resposta. Ho he fet per burxar-te una miqueta.

—Ja ho sé, però deixa'm dir una altra cosa. Quan vaig decidir escriure en català no era conscient que assumia una anomalia ingrata. Més bé somiava en revifar una literatura agònica i quasi oblidada. Ara puc dir que he viscut aquesta anomalia com un estímul creatiu. I confie en haver ajudat a vivificar saludablement una literatura que abans era considerada «la morta-viva». De vegades em pregunte quina energia vital, quina rara raó o desraó, ha permès que una llengua com la nostra, menystinguda literàriament per les elits (a partir del segle XVI), abolida per decret (a partir del XVIII), quan no perseguida o menystinguda oficialment (al llarg del XX), haja pogut sobreviure. Per a qui escrivim els valencians? Per al silenci, que deia Fuster? Aquesta insistència romàntica em fascina. El futur és dels joves; ells decidiran què fer amb aquesta història literària. I amb les paraules que la diuen.

—Anem acabant. Tens por de la mort?

Pep recolza el front en la mà dreta i torna a apuntar el pols amb el dit, en un gest que ha repetit ara i adés. Com si la pregunta li haguera produït una mica de desfici. Medita uns instants abans de respondre.

—La mort és l'única certa que depara el futur —diu una a una les paraules greument, gairebé com un vers públicament recitat—. Recorda el vers de Pere Marc («Al punt que hom naix, comença de morir»). Aquesta certa fa que no dedique massa temps a pensar-hi. La por és frustrant, enquimera, diria que mata en vida. Recorde uns versos meus que ara cite en prosa, i de memòria: «Morir? És clar que sí. Qui queda de llavor? Deia la meua iaia.» Doncs, això. Podria dir que la mort em fa por, però no li'n tinc gens, de por.

—Pensa per uns moments en algú que no sap res de tu, en particular de la teua obra poètica. Què li diries, com el persuadiries, perquè s'acostara als teus versos?

—No li diria res. En tot cas, si el moment fos propici, li recitaria un poema. Ara que hi pense, la poesia és un «pont de diàleg».

M'alce de la cadira, content i ric del botí aconseguit al llarg de la vesprada. Fosqueja. Fa un fred que el vent ens incrusta fins al moll de l'os. Els fums de les xemeneies s'enfilen veloços cap a les altures emporprades del cel. Darrere uns pins m'arriba el soroll d'animals que es mouen, impossibles de distingir. Aldaia i el Cingle Verd perfilen ombres fantasmals, com de rondalla antiga. Pep m'acompanya fins al cotxe i encara té vent a la flauta. No ha fet cas del consell de Marifé. Li dic adéu, però el tinc dins la visió del retrovisor, amb la mà alçada, els cabells llargs, un somriure satisfet. Josep Piera és, ara mateix, «paisatge», fos en l'àmbit callat de la Drova. Com una glopada em ve a la memòria el vers que tanca *Maremar*: «De tots he après que un lloc i un jo fan la vida». ☾